

Дарія Сингаєвська,
здобувачка ступеня доктора філософії кафедри політології,
Національний університет «Кієво-Могилянська академія»
dsynhaievska@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0951-9821>

ФАКТОРИ ТРИВКОСТІ ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМ У ЧАСИ НЕПЕВНОСТІ

Слідом за виборами президента у Росії 2024 року, деякі держави, наприклад США і Бельгія, визнали їх легітимними. Яким чином демократичні політичні системи, що послідовно визнають російську агресію та В. Путіна воєнним злочинцем, прийняли вибори у РФ, які водночас визнали непрозорими? Цей кейс підсвічує зв'язок між легітимністю, народом і державою. Наведеним вище визнанням роль народу РФ відведено співучасникам злочинного режиму, а не його жертвам. Оскільки визнати В. Путіна легітимним керівником означає прийняти погодження народу Росії бути керованими цим режимом, це також означає визнати колективну відповідальність різної міри. Кожна політична система — незалежно від того, демократична вона чи авторитарна, — повинна мати певний рівень легітимності, щоб забезпечити свою стійкість у довгостроковій перспективі. Водночас постає запитання, чи збігаються значення легітимності та суспільної підтримки? Суспільна підтримка означає загальну підтримку громадянами інститутів влади у певний проміжок часу, позаяк легітимність — це визнане суспільною волею право інститутів влади управляти. Суспільна підтримка, яку часто вимірюють за допомогою опитувань громадської думки і яка є кон'юнктурно залежною, — необхідна, але недостатня умова легітимності тої чи іншої політичної системи. Легітимність, з іншого боку, є нормативною підставою політичної влади,

відображаючи, чи визнаються політичні інститути як правомірні та відповідні, відповідно до правових, моральних або процедурних підстав. Девід Істон у праці «Переоцінка концепції політичної підтримки» вводить поняття дифузної та специфічної підтримки. Перший тип підтримки є глибоко вкоріненою, довготривалою вірою в право системи на управління, або ж, у термінах Д. Істона, легітимністю, натомість другий тип є народною підтримкою, тобто короткостроковим схваленням, оснований на результатах діяльності уряду. Тобто «люди можуть втратити довіру до здатності влади керувати країною, але не бути готовими відмовити владі в цілому в моральному праві керувати і очікувати послуху щодо результатів її діяльності» (Easton, 1975). Оцінюючи легітимність інститутів української політичної системи, звернімося до соціологічного опитування, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології напередодні запланованих парламентських виборів у жовтні 2023 року. На запитання «Цієї осені завершуються повноваження Верховної Ради, а навесні – повноваження Президента. Коли на Вашу думку, слід проводити вибори?» 81 % опитаних українців не підтримали проведення виборів під час війни і ствердно відповіли, що вони мають відбутися після її завершення (КМІС, 2024).

Легітимність авторитарних політичних систем, як-от у Росії, є також продуктом нормативної основи соціального порядку, бо, як зауважував Ж.-Ж. Руссо, «сильніший ніколи не буває достатньо сильним, щоб бути паном назавжди, якщо він не перетворить свою силу на право, а послух – на обов'язок» (Rousseau, 1762/1997). Авторитарна політична система також є витвором народу цієї держави на чолі із законодавчими, виконавчими та судовими виконавцями. Тож демократичні інститути в багатьох західних країнах залишаються легітимними, незважаючи на зниження суспільної довіри; а авторитарні режими можуть мати народну підтримку, але їм бракуватиме легітимності.

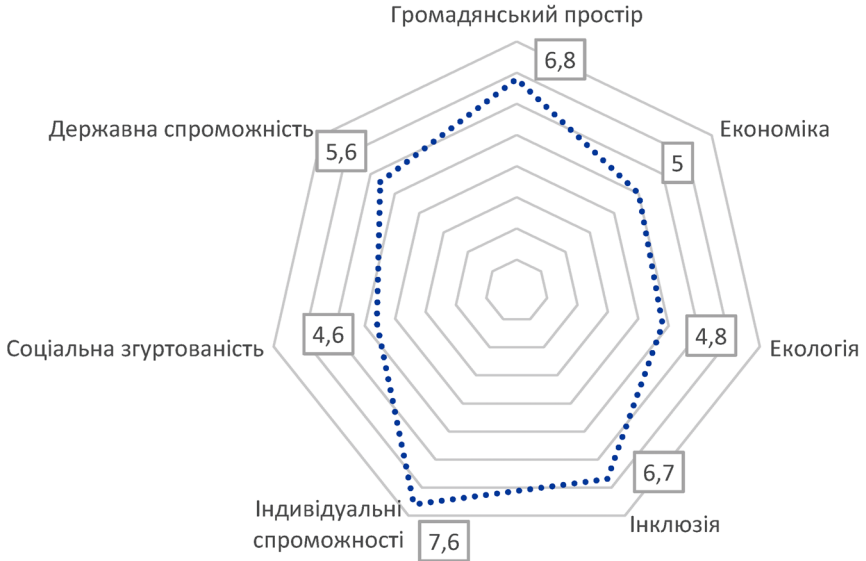


Рис.1. Складові індексу стійкості, 2022

Іншим фактором тривкості політичних систем є стійкість, під якою розуміємо антиперистазис і життєспроможність. Важливо зазначити, що поява класичної механіки Ньютона, термодинаміки та молекулярної фізики витіснила термін «антиперистазис» у поясненні природних явищ. Відтоді як були сформульовані закони руху та гравітації, які замість взаємодії протилежностей (наприклад, холод посилює тепло) описують рух об'єктів через зовнішні сили та інерцію; а розвиток термодинаміки та кінетичної теорії газів пояснив процес нагрівання або охолодження тіл не через взаємне посилення холодного і гарячого, а через теплопередачу та рівноважні процеси між частинками, відтоді антиперистазис лишився інструментом пізнання метафізичного, приміром цінностей. Переосмислений у XVII столітті аристотелівський термін «антиперистазис» набув значення процесу, за якого подібні властивості мають тенденцію до об'єднання та взаємного посилення, тоді як протилежні якості витісняють

одна одну, зберігаючи власну цілісність. Тож у цій розвідці стійкості антиперистазис позначає процес тривкості властивостей за тимчасового або тривалого зіткнення з іншими властивостями. Доповнювальне значення стійкості як життєспроможності вказує на здатність політичної системи витримувати та перемагати (у значенні могли більше, ніж очікувалося) тиск на власні властивості, перебуваючи під продовжуваним навантаженням та мінімізуючи вразливість.

Для визначення рівня стійкості України варто скористатися підходом Фонду миру, який розраховує Індекс стійкості для 154 країн світу. Цей індекс враховує такі сфери, як індивідуальні спроможності, соціальна згуртованість, державна спроможність, громадянський простір, економіка, екологія, інклюзія (Fund for Peace, 2022). У 2022 році Україна посіла 64 місце з інтегрованим індексом, що дорівнював 5,9 з 10 балів, що свідчить про середній рівень стійкості.

Врешті, легітимність є неписаною угодою між владою та громадянами, визнанням правомірності управління. Стійкість же є випробуванням цього договору: чи зможе політична система витримати часи непевності, адже коли довго дивитися в безодню, безодня починає дивитися у тебе.

Список використаних джерел

- Easton, D. (1975). A re-assessment of the concept of political support. *British Journal of Political Science*, 5 (4), 435-457. <https://doi.org/10.1017/S0007123400008309>.
- КМІС. (2024). Довіра до соціальних інституцій в Україні. <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1309&page=1>.
- Rousseau, J.-J. (1762/1997). *The social contract and other later political writings* (V. Gourevitch, Ed.), Cambridge Texts in the History of Political Thought (Vol. 2, Book 1). Cambridge University Press.
- Fund for Peace. (2022). State Resilience Index. <https://fundforpeace.org/wp-content/uploads/2022/12/SRI-Index-12.6.22-II80.pdf>.